

čavanju treba učiniti još jedan značajan pomak. Naime, biće neophodno da se u tumačenju pojedinih segmenata u strukturi osobenog perioda od završetka aprilskog rata do početka ustanka u Bos. krajinu zasnuje integralan i relativan pristup u funkciji pisanja povijesti jednog specifičnog procesa koga je opredjeljivalo djelovanje nekóliko bitno suprotnih faktora, čije je sučeljavanje na jugoslovenskom prostoru neminovno vodilo pokretanju oružane borbe. U tom smislu, imperativno će se nametnuti potreba preciznijeg i reverzibilnog razvijanja korelacije pojedinačno-posebno-opšte, kako u tumačenju hijerarhijskih odnosa u strukturi KPJ, tako i u tumačenju tih odnosa u okupaciono-kvislinškoj kolaboraciji. Tad će se pobliže moći definisati aktivnost i jednih i drugih, u procesu koji se, od prvobitnog mučnog zatišja, ubrzano raslojavao u dva antipodna rukavca, od kojih će se jedan relativno brzo preobraziti u proces simultanog vođenja oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, dok će drugi do kraja zadržati svojstva mračnog recidiva fašističke doktrine. Na osnovu svega toga, može se reći da je zbornik o šehitlučkim savjetovanjima, uprkos nedorečenosti njegovih pojedinih dijelova, odigrao značajnu ulogu iniciranja preciznijeg i kompleksnijeg pristupa u izučavanju strukture perioda april — juli 1941.

mr Tihomir Klarić

VOJNICI REVOLUCIJE, »Narodna armija«, Beograd, 1980.

Naš je stav da svaku novu knjigu treba »pozdraviti«, progovoriti o njoj, kritički je valorizirati i svoje dojmove o njoj prezentirati javnosti preko stranica časopisa, dnevne ili nedjeljne štampe, ili, pak, putem radija i televizije. Za jednu knjigu, bilo koju, svakako je »kompliment« kada se o njoj napiše više osvrtá ili kritičkih replika, što je znak da je ona, snagom svoga bića, »pobudila« interesovanje kulturne javnosti. Svaka riječ koja se o bilo kojoj knjizi ispiše postaje svjedočanstvo o toj knjizi, utiče na dalji »život« te knjige, utiče na recepciju kod, tzv. običnih čitaoca i sugeriše im što je »dobro« a šta »loše« u toj knjizi, na što posebno obratiti pažnju što je valjano elaborirano itd. Međutim, nerijetko se događa da o nekoj knjizi nemamo »povoljna« mišljenja, »kritike«, ili da je čak »neprimijećeno« njeno objavljivanje, pa da ipak ta knjiga postane popularna, rado čitana i kasnije veoma uticajna za stvaralaštvo u oblasti problematike koju i sama tematizira.

U našim prilikama prikazi i vrednovanja novih knjiga u zadovoljavajućoj mjeri ispunjuju potrebu za ovom vrstom pisanja, da ne kažemo stvaralaštva. Međutim, kod nas je primjetna i sve više prisutna tendencija nekritičkog, apologetskog, hvalospjevskog pisanja prikaza, preporuka čitaocima, »običnim« i onim »stručnim«, te

knjige kao posljednjeg i najvišeg dometa misli autora u toj oblasti duhovne aktivnosti. Prava je rijetkost u našim glasilima naći tzv. negativnu recenziju, kritiku, osvrt. Ako se i osporava vrijednost neke knjige, to je, u većini slučajeva, radi njenog autora, da se on deza-vuiše i diskvalifikuje. O sadržaju knjige, »povodu« za teorijsko-stručno neslaganje i suprotstavljavanje malo se kaže, zapravo, sadržaj je samo poravan za klevete autora. Djelovati suprotno ovakvoj »praksi« — imperativ je naš. Pisati o knjigama i onome što se u njima »govori«, a ne brčkati po prošlosti, najčešće političkoj, njihovih autora i spočitavati im djelatnosti i »atribute« koji nisu u vezi sa djelom na koje se »kritika« odnosi.

U ovom osvrtu namjera nam je progovoriti o knjizi »Vojnici revolucije«. Iščitavanje ove knjige nipošto nije uzaludan posao. Naprotiv. Njenim objavljivanjem u obliku kakvog danas imamo, višestruko smo na dobitku. O kakvoj knjizi je riječ? Vojnici revolucije su zbornik radova, zapravo skup publicističko-dokumentarističkih-literarno-historiografskih radova o ljudima, njihovom životu i djelu, našeg NOR-a i socijalističke revolucije. Osam tekstova, koliko ih ima u knjizi, govori o osam ljudskih sudbina. Razumljivo, svaki tekst je posebnost za sebe i mogao bi biti samostalno objavljen. U knjizi su elaborirani životopisi osmorice velikih ratnika našeg oslobodilačkog rata i socijalističke revolucije, narodnih heroja i, poslije oslobođenja, visokih vojnih funkcionera i istaknutih društveno-političkih radnika. Vojnici revolucije, predstavljeni u ovom zborniku su: Ante Banina, Petar Drapšin, Mirko Jovanović, Pero Kosorić, Savo Orović, Slavko Rodić, Ratko Sofijanić i Ljubo Vučković. Njihove životopise ispisali su naši poznati novinari i publicisti, mada bi neki od njih voljeli da ih kvalifikujemo kao književnike, što, na temelju rada prezentiranog u ovoj knjizi, ne možemo učiniti. No, njihova imena nećemo, niti bi bilo kojom drugom prilikom to trebalo izostaviti, a ona su: B. Majstorović, M. Gončin, B. Kopunović, A. Hozić, A. Sloboda, J. Radovanović i S. Petrović.

Šta je to što ovu knjigu čini vrijednom i što opravdava njeno objavljivanje u obliku u kome je i objelodanjena? Prije svega, vrijedna je pažnje i sama namjera da se piše o životu i djelu ovih revolucionara, da se, i na taj način, učine dostupnijim i razumljivijim neki momenti i osobenosti naše socijalističke revolucije i NOR-a, poslijeratne izgradnje zemlje i njenih oružanih snaga. JNA u prvom redu. Kada bi se imao na umu samo ovaj zahtjev, koji je zadovoljen, onda bi smo mogli reći da je knjiga u potpunosti uspjela, da se načinu na koji su pojedini sadržaji eksplicirani ne može i ne treba prigovoriti. Međutim, to je samo jedan od »pogleda« na ovu knjigu, tačnije, na njen sadržaj. A upravo je naša namjera da u kratkom osvrtu na ovu knjigu ukažemo na neke nedosljednosti i omaške, koje bi se, da je bilo malo više »dobre volje«, lako otklonile čime bi se »kvalitet« knjige znatno popravio.

Svi tekstovi, sakupljeni i objavljeni u ovoj knjizi, bili su i ranije objavljivani, najčešće kao feltoni po raznim listovima i časopisima. U knjigu su ušli, uglavnom, neizmijenjeni i »neprilagođeni«

za zajednički život među istim koricama. Tako je lako prepoznatljiva razlika u prezentiranju činjenica iz biografija ličnosti o kojima se piše. Premda je teško procijeniti koji je od ovih revolucionara imao značajniju ulogu u NOR-u i soc. revoluciji, ako je to uopšte i moguće ustanoviti, a nije ni potrebno, i ko je dao veći doprinos poslijeratnoj izgradnji zemlje i oružanih snaga, ipak se mogla naći »mjera« kojom bi se zadovoljio kriterij ravnopravnosti i približno istog kvaliteta činjenica koje govore o životu i djelu junaka ovih »priča«. Tako, primjera radi, o životu nekih od ovih revolucionara znamo do u tančine, dok, s druge strane, ne znamo ni godinu rođenja Ratka Sofijanića. To je jedna u nizu slabosti samo na planu predstavljanja biografskih »činjenica«. U nekoj »osjetljivoj« svijesti (individuumu) ovaj fakat može i sasvim drugačije konotirati, u smislu koji se, ipak, ne može otkriti u knjizi, pogotovo kad se ima na pameti krajnja »namjera« ove publikacije. Tako se, recimo, »nekome« može učiniti da je Sofijanić vojnik iz »druge tranšeje«, pošto su izostavljeni najrelevantniji podaci iz njegovog života.

Drugi »privid« je iz pera autora teksta o životu i djelu narodnog heroja Petra Drapšina. Premda je to jedan od najobimnijih i, činjenički, najbogatijih tekstova, smatramo ga, ipak, jednostranim i nedovoljnim za razumijevanje jedne ljudske egzistencije i njezine sudbine. Naime, riječ je o »informaciji« da je Drapšin bio isključen iz KPJ bez pravog objašnjenja te činjenice. To je, ujedno, i potvrda našeg uvjerenja da se premalo govori o uslovima, okolnostima u kojima su živjeli i djelovali ljudi o kojima je u knjizi riječ, konkretno Petar Drapšin, te je otuda moguća raznolika, najčešće kriva interpretacija jednog životnog momenta Petra Drapšina. A tu je trebalo kazati nekoliko riječi o specifičnostima ustanka i NOR-a u Hercegovini, o situaciji na tom području početkom 1942. godine, zatim o značaju partijskog savjetovanja u Ivančićima januara 1942. i o sprovođenju odluka tog savjetovanja. Da je tako urađeno lakše bi bilo objasniti i shvatiti pojedine odluke i postupke političkih i vojnih tijela i organizacija i pojedinih rukovodioca. Onda bi i Drapšinovo isključenje i ponovni prijem u KPJ izgledali manje senzacionalni i sektaški, drugačije bi, pravilnije i razumljivije konotirali. O životnom i radnom miljeu trebalo je ispisati više riječi i u »biografijama« ostalih revolucionara predstavljenih u zborniku »Vojni revolucije«.

U skoro svim tekstovima karakteristično je nastojanje autorâ da, pored šturog »nabranjanja« relevantnih činjenica i podataka iz života svojih »junaka«, priču o njima obogate određenim literarnim »intervencijama«, umjetničkom »obradom« pojedinih sekvenci i prizora iz života i borbe vojnika-revolucionara. Naše nam skromno poznavanje literature, a i historiografije, nedvosmisleno ukazuje da su ovo i najlošiji (najblaže rečeno) momenti priča svrstanih u knjigu koju prikazujemo. Potvrdu za ove iskaze nalazimo i samim letimičnim uvidom u knjigu, naročito u prve tekstove. Blijede refleksije, smušeni i naivni dijalozni daleko su od toga da bi to mogli imenovati književnom, proznom nadopunom i poboljšanjem teksta. Za račun ovog »literarnog sloja« izgubili smo niz relevantnih informacija i

»slika« o psihičkom i moralnom profilu likova vojnika-revolucionara, tj. njihovom karakteru i njihovom reagovanju i postupcima u pojedinim situacijama. Semplicifirano »osvjetljavanje« likova poznatih osoba — junaka iz NOB-e i soc. revolucije, sem što daje krivu sliku o njima, utiče i na promjenu našeg suda, formiranog na temelju uvida i spoznaje iz drugih izvora, o značenju tih osoba u toku NOR-a i revolucije, kao i o njihovom doprinosu kranjem ishodu naše herojske epopeje. Površne i skućene ocjene njihove historijske uloge nisu, svakako, u »funkciji« osnovne intencije ove knjige koja se prepoznaje u želji i htijenju da se mladom pokoljenju, rođenom u poslijeratnom periodu, periodu u kojem je život onakav za kakav su se borili heroji o kojima čitamo, predstave i učine »bližim« životi protagonista jednog veličanstvenog društvenog čina kao što su to NOB i soc. revolucija. Premda danas to nije »popularno«, a u drugim prigodama »borba« protiv te tendencije opravdana, ipak nam se čini da bi isticanje »fakticiteta« u većoj mjeri nego što je to prisutno, čak i historizacije ovdje bolje »pristajalo« i bilo »korisnije« od »feljtonske književnosti«.

Iako smo ukazali na neke nedostatke ove knjige, ipak držimo da ju vrijedi i treba proćitati. Samom svojom strukturom ona će »obezbijediti« sebi čitaoce svih zanimanja i uzrasta, nikoga neće zamoriti, niti, pak, ostaviti ravnodušnim. Naprotiv. Poslije išćitavanja malo je onih koji neće imati potrebu da se o životu i djelu heroja o ćijem se životopisu ovdje govori obavijeste i iz drugih izvora. A to je od jedne knjige sasvim dovoljno.

Inaće, praksu pisanja i podrobnijeg predstavljanja široj javnosti života, rada i borbe naših istaknutih revolucionara i vojskovođa treba nastaviti i njegovati i kada su u pitanju oni manje poznati, ali po doprinosu uspjehu NOR-a, socijalistićke revolucije i poslijeratne izgradnje zemlje ništa manje dragocjeni i znaćajni, likovi naše slavne prošlosti. Dakako, uz moguće otklanjanje uoćenih i apostrofiranih slabosti. U interesu pravilnijeg razumijevanja prošlosti i uloge pojedinaca u njoj i jasnijeg sagledavanja perspektive zajednićkog življenja u slobodnoj zajednici ravnopravnih ljudi. U tom zahtjevu neka nam historija bude učiteljica.

Slobodan Nagradić

TITO — VRHOVNI KOMANDANT, NIU »Narodna armija«, Beograd, 1980.

Velićanstveno je Titovo djelo. Ta nas velićanstvenost obavezuje da ga neprekidno izućavamo, osvjetljavamo i primjenjujemo. Do sada su Titovo djelo izućavali i o tome pisali ljudi razlićitih zanimanja, razlićitih idejnih i naućnih opredjeljenja, iz razlićitih pobuda i sa razlićitom svrhom. Pisali su o njegovom djelu, polićićari, dr-